„HANDES AMSORYA“, MONATSSCHRIFT FÜR ARMENISCHE PHILOLOGIE

ՀԱՆԴԷՍ ԱՄՍՕՐԵԱՅ

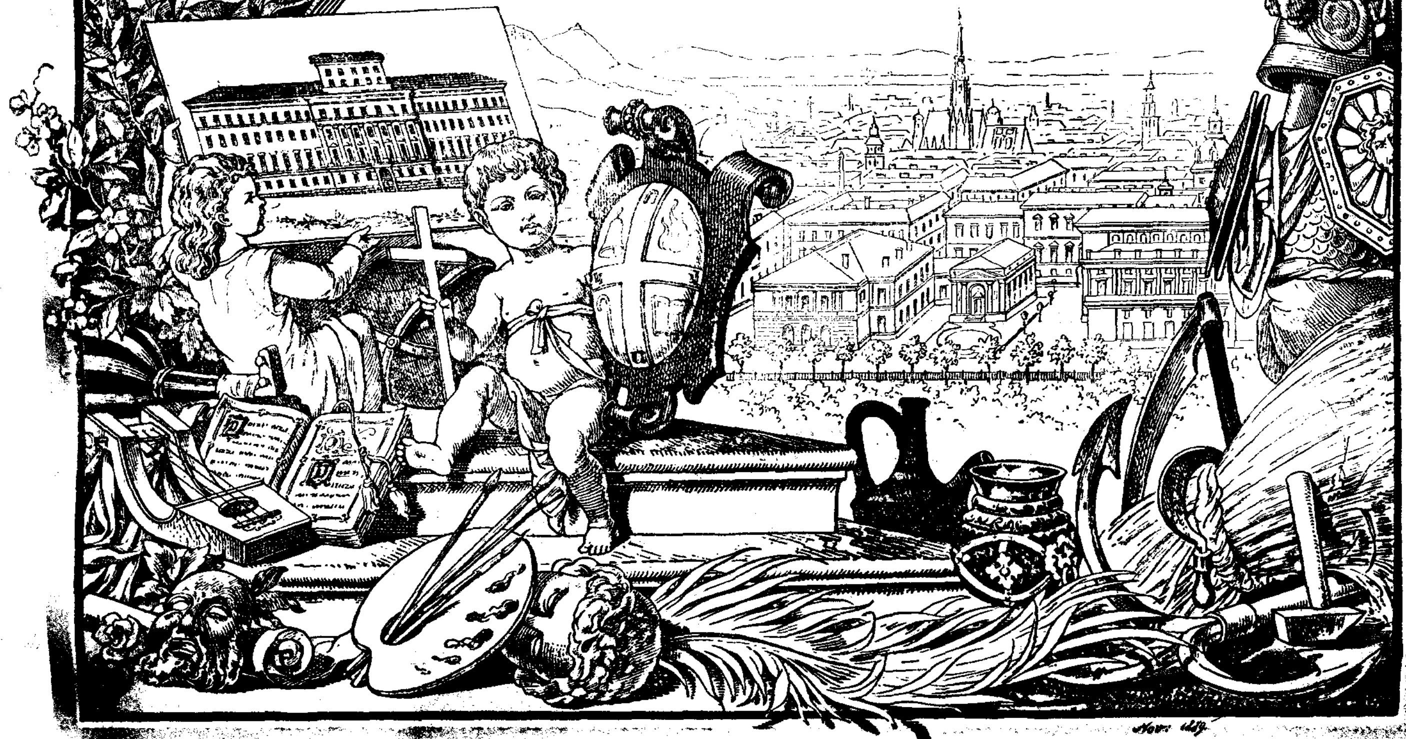
1912

ԹԻՒ 1 ՅՈՒՆՈՒԱՐ

ՔՍԱՆՈՒՎԵՑԵՐՈՐԴ ՏԱՐԻ

"ՀԱՆԴԷՍ ԱՄՍՕՐԵԱՅ„

ՀԱՅԱԳԻՏԱԿԱՆ ՈՒՍՈՒՄՆԱԹԵՐԹ

ԻԶ. ՏԱՐԻ — 1912

Կը խմբագրուի եւ կը հրատարակուի

ՄԽԻԹԱՐԵԱՆ ՄԻԱԲԱՆՈՒԹԵԱՆ ԿՈՂՄԱՆԷ Ի ՎԻԵՆՆԱ

աշխատակցութեամբ ազգային եւ օտար բանասէրներու:

Տարեկան բաժանորդագինն է ամէն երկրի համար·
Փր. 15.—, Ռուբլի՝ 6, Տոլար՝ 3, Ղուրուշ՝ 72.

Մեր հասցէն՝

„HANDES AMSORYA"

Monatsschrift für armenische Philologie

XXVI. Jahrgang — 1912

Herausgegeben und redigiert von der

Mechitharisten-Kongregation in Wien

unter Mitwirkung zahlreicher Armenisten.

Preis pro Jahrgang: Kronen 15.—.

Unsere Adresse:

Rédaction de la Revue „HANDES AMSORYA"

Vienne (Autriche), VII/2 Mechitharistengasse 4.

ԲՈՎԱՆԴԱԿՈՒԹԻՒՆ, ՅՈՒՆՈՒԱՐ

INHALT: JÄNNER

Զարբհանճլեանի Մատենադարանէն, էջ 464/5։ Գր. Մուրատ "Յուշարձան"ի նուիրած յօդուածին մէջ Եղուսաղէմի Թ. 326 Ձեռագիրն մանրամասնօրէն վերստին վերլուծելով՝ յատուկ մտադրութեան առարկայ ըրած է Եփրեմի "Վեշտասան ասացուածքներն՝ վասն Նիկոմիդեայ քաղաքի" (էջ 203—208)։ Մատենադարանի հեղինակը մի առ մի յառաջ բերելով այս "Ողբեր"ուն գլխակարգութիւնը՝ "Ասացուած առաջին" կարծած էր "Վասն Յանդիմանութեան" ճառը. իրաւամբ սխալ կը թուի "այս կարծիքը" Գր Մուրատին, որուն համաձայն այս Ասացուած կարծեմ թէ չէ ինչ մասն Վեշտ. Ասացուածոյ վասն Նիկոմիդեայ քաղաքին... այլ առանձին ինչ գրուած (Յուշարձան, էջ 305)։ Ի՞նչ է իսկապէս "այս առանձին ինչ գրուած"ը։

Եփրեմի բանաստեղծական եւ հռետորական գործոց Լամիի հրատարակած հատորներէն ծանօթ է թէ Եփրեմ յօրինած է ܡܐܡܪܐ ܕܟܘܢܫܐ = Վասն Յանդիմանութեան քանի մը ճառեր (P. J. Lamy, S. Ephraemi Hymni et Sermones, 1882, II, 363—394, IV, 89 - 104). այս հաւաքական ճառերուն ճիշդ "առաջին"ն է որ կը ներկայացնէ խնդրոյ նիւթ հայ բնագիրը՝ գրեթէ բառական թարգմանութեամբ, եւ որչափ հրատարակուած փոքրիկ հատուածը գուշակել կու տայ — դասական անաղարտ հայերէնով։ Կը կարծեմ թէ "Վասն Յանդիմանութեան" անուան տակ հաւաքուած ճառերն ամբողջապէս վերածուած են հայերէնի. այսպէս կարծել կու տայ "Ասացուած առաջին" (ܡܐܡܪܐ ܩܕܡܝܐ) խօսքը՝ որ բնականաբար կ'ենթադրէ Երկրորդ, Երրորդ... յաջորդական հատուածներ։ Դժբախտաբար առաջին ասացուած, ին վերջաւորութեան հետ կը պակսին նաեւ յաջորդ ճառերը, "զի Թղ. 385ք ի կատարածի իջին... կ'աւարտի ամբողջ ձեռագիր մատեանն, (Յուշ., էջ 205)։

Կարելի՞ էր արդեօք խնդրել Պր. Մուրատէն որ այս՝ իր մէջ անկախ հատուածը փութար հրատարակել. եթէ տեղւոյ աննպաստ պարագաներն անկարելի կ'ընեն համեմատել բնագիրը ասորւոյն հետ, սիրով յանձն կ'առնունք անձնապէս լրացնել այս պակասը։

Հ. Ա. ՎԱՐԴԱՆԵԱՆ

ՄԱՏԵՆԱԳԻՏԱԿԱՆ

ԸՆԴՀԱՆՈՒՐ ՅԱՆԿ
"ՀԱՆԴԷՍ ԱՄՍՕՐԵԱՅ" ՈՒՍՈՒՄՆԱԹԵՐԹԻ
25 ՏԱՐԻՆԵՐՈՒՆ
(1887—1911)

ՔԱՆԻ ՄԸ ԽՕՍՔ

Քառորդ դարու կարեւոր ժամանակամիջոցի մը մէջ "Հանդէս Ամսօրեայ" թերթս ո՛չ թէ միայն իւր կեանքը պահել յաջողեցաւ, այլ նաեւ տուաւ կեանք մը համեստ՝ բանասիրական-պատմաբննական զրականութեան մը։ Այն դարերու պատմութիւնն, որոնց առուերագիրը միայն շատ անորոշ եւ պակասաւոր գծերով ունէինք, "Հանդէս"ը որոշեց եւ լուսաւորեց. Հայերէն լեզուի քննական ուսումնասիրութեան դրդիչն եղաւ. "Հանդիսի" էջերէն շպակեցան բնագաւառներու տեղագրական ուսումնասիրութիւններն եւս։ Այս բազմադիմի արդիւնքով "Հանդէս"ը յորդառատ՝ բայց եւ դժուարամատոյց, աղբիւր դարձաւ բանասիրաց. կը պակսէր 25 ամեայ ընդարձակ գործունէութեան մը համատեսական պատկերը։ Ո՛չ թէ միայն ազգայիններ, այլ նաեւ Եւրոպացի հայագէտներէն շատերն ալ մտադրութիւն դարձնելով այս իրողութեան՝ առաջարկած էին մասնագիտական ցանկ մը հրատարակել "Հանդիսի" Յոբելեանի առթիւ։ Սիրայօժար յանձն առինք այսպիսի — տաժանելի գործ մը՝ համաձայն զտնելով զայն եւ մեր անձնական զաղափարին, թէպէտ շատ քիչերն իրականին մէջ պիտի համզուին մեր "տաժանելի" վերադրին ամենայն իրաւամբ գործածուելուն։

"Ընդհանուր Ցանկ" տիտղոսին տակ ամփոփեցինք իրարմէ շատ տարբեր եւ մին միւսէն աւելի կարեւոր բաժանումներ։

Ցանկ Ա. Ցօղուածագիրներն եւ

իրենց յօդուածները: Այս մասին մէջ կան՝

1. "Հանդիսի„ բոլոր աշխատակիցներուն անունները այբուբենական կարգաւ.

2. անոնց իւրաքանչիւրին գրած յօդուածը՝ նիւթի կարգաւ:

Ծածկանուամբ եղած ստորագրութիւնները՝ Հեղինակին բուն իսկ անուան տակ անցուցինք: Եթէ անուան մը սկզբնատառը կամ վերջատառը միայն կար ստորագրութեան մէջ, ամբողջացուցինք զայն, եւ քառակուսի փակագծի մէջ առինք, ի բաց առեալ քանի մը անկարեւորներն, զորոնք ճշդել անհնարին եղաւ մեզ:

Ցօդուածներու մէջ հետեւեալ կարգը պահուած է

ա) բանասիրական յօդուածներն, որոնք Հեղինակաց անուան կը յաջորդեն անմիջապէս.

բ) բանաստեղծական կտորներն՝ ԲՆ համառօտութեամբ նշանակուած. եւ՝

գ) մատենախօսականներն՝ ՔՆ համառօտութեամբ պէսպիսուած:

Ցանկ Բ. Անուանց եւ Նիւթոց: Այն ամէն յատուկ անուններն եւ բանասիրական նիւթերն, որոնց մասին պատմական, լեզուաբանական, աշխարհագրական եւն. տեղեկութիւններ կան, այս բաժնիս մէջ ամփոփուած են, կրկին գլխաւոր զանազանութեամբ.

1. Իբրեւ գլխաւոր առարկայ ուսումնասիրութեան, որ կը ճանչցուի կամ յօդուածներու շարունակեալ ըլլալէն եւ կամ նոյն կարգի մէջ անցուած իջահամարներէն.

2. իբրեւ երկրորդական առարկայ, որ անջատուած է առաջիններէն դիտ. = դիտողութիւն կամ տես. = տեղեկութիւն, համառօտութիւններով;

Այս ամբողջ բաժնին մէջ ամենէն աւելի նկատելի կէտն այն է, որ մեր գլխաւոր նպատակը չէր յօդուածի եւ կամ նիւթի մը համազգի բովանդակութիւնն՝ մանրամասն կէտերով ներկայացնել, այլ անոնցմէ անհամազգի տարրները զատել. Օրինակով մը բացատրենք մեր ըսածը. գաւառի մը ամբողջ մասանց վրայ խօսող նիւթի մէջէն՝ միայն ամենագլխաւորներն առինք, այսպէս՝ քաղաքներն. իսկ գիւղերն եւ ուրիշ մանրամասնութիւնք զանց առինք. բայց եթէ տարբեր գաւառի մը գիւղին վրայ դիտողութիւն կար, զայն անցուցած ենք ցանկիս մէջ. այսպէս իմանալու է նաեւ՝ ազգագրական, պատմական, հնախօսական եւն. նիւթերու նկատմամբ ալ:

Այս մասին հետ միացուցինք նաեւ ձեռագրաց ցուցակները: Ամէն ձեռագիր զատ զատ նշանակուած է թէ իւր նիւթին համեմատ եւ թէ այն քաղքին անուան տակ, ուր որ ձեռագիրն կը գտնուէր ձեռագիրը ցանկուած միջոցին:

Անուանց եւ նիւթոց գլխաւոր կարգն այբուբենական է. ասոնց իւրաքանչիւրին տակ՝ իւր տեսակին համեմատ եղած ուսումնասիրութիւններն՝ կարելի եղած բիչ բաժանումներով անցուցած ենք: — Ցանկս գործածողները մէկ ակնարկով պիտի կարենան անոր ընտանենալ:

Ցանկ Գ. Բառերու: Ցանկած ենք այն ամէն բառերն, որոնց մասին կամ լեզուաբանական համեմատութիւն եւ գրչագրական սրբագրութիւններ եղած են, եւ կամ որոնց նշանակութիւնը ճշդուած է: Լեզուաբանական ստուգաբանութիւններն անխտիր ցանկած ենք. բայց եթէ բառի մը տակ՝ նոյնազգի ուրիշ բառեր ալ նշանակուած են, անյիշատակ թողած ենք: Գրչագրական սրբագրութիւն եթէ շատ են եւ որոշ բնագրի մը կը հային՝ նկատողութեան չենք առած. Նիւթոց ցանկի մէջ ընդհանուր տիտղոսի տակ զետեղուած ըլլալով, հոն կարելի է գտնել եւ տեղերն բանալ: Եթէ գաւառա-

կան բառերն այբուբենական կարգաւ եւ կամ խմբովին հրատարակուած են՝ անոնցմէ միայն ամենակարեւորներն առած ենք: Ամէն դիտողութիւն մանրամասնութեամբ ցանկել անկարեւոր համարեցանք, նկատելով ժամանակի եւ հրատարակութեան ծախքին կորուստը: Շատ աւելի գործնական եւ դիւրին կ՚ըլլար՝ եթէ ամէն 10 տարի այսպիսի մատենագիտական ցանկ պատրաստուէր եւ թերթին կցուէր:

Հոս կը մեր յայտնենք շնորհակալութիւնը Պտ. Հ. Ց. Տէր-Մարգարեանի, որ բարեհաճեցաւ ցանկել՝ 1. ԻԳ—ԻԵ տարիներու՝ յօղուածները. 2. ճեռագրաց ցուցակները. 3. Ակնայ գաւառաբարբառը:

Գործոյս մէջ եթէ նշմարուին քանի մը անհետեւողութիւններ, պատճառն այն է, որ նախագիծ ծրագրին ինչ ինչ կէտերն՝ գործին ընթացքին մէջ բարեփոխելը պատշաճագոյն համարելով, նախընթաց արդէն գրուած կէտերու սրբագրութիւնը՝ վրիպած կրնայ ըլլալ մեր ուշադրութենէն, որոնց մասին ապահով ենք, որ մեծպ. գրագէտներն պիտի փութան ներողամտութեան զգածման հետ, իրին դժուարութիւններն ալ համեմատութեան առնելու, վասն զի եթէ միջակ հատորիկի մը՝ այնչափ մանրամասնեալ ցանկագրութեան մէջ վրիպակներ կը սպրդին, ի՛նչ ըսելու ենք 25 մեծատուար հատորներու ի տես...:

Այսու սակայն չի բարձուիր մեզմէ այն գոհունակութիւնը, զոր հետեւեալ կրկին տեսակէտներէ ունենալ կը կարծենք, նախ՝ հաստատ համոզուած ենք, որ այս ցանկս բանասիրաց պիտի մատուցանէ շատ կարեւոր ծառայութիւն մը. եւ երկրորդ, տպագրութեան 400ամեակի նախատօնին մէջ՝ պիտի պատկերացընէ այս նորակերտ մեթոդիկ ցանկն այն գործունէութիւնը, զոր ցոյց տուաւ "Հանդէս Ամսօրեայ„ իւր հրատարակութեան 25 երկար տարիներու մէջ, անգամ մը եւս ստուգել տալով թէ 400ամեակը կը տօնուի՝ հայ բանասիրութեան աւելի հաստատուն հիմերու վրայ հաստատուելէն ետքը, եւ սոր ապացոյց՝ 25ամեայ բանասիրական վաստակոց իբր յայտարար պիտի ծառայէ այս եռապատիկ Ցանկը:

Հ. ՎՐԹԱՆԷՍ ՔՈՒՆԿՐՒՑԵԱՆ

ՑԱՆԿ Ա.

Յօղուածագիրներն եւ իրենց յօղուածները:

—

(Շարունակելի։)

ՀՐԱՏԱՐԱԿԻՉ ԵՒ ՊԱՏԱՍԽԱՆԱՏՈՒ ԽՄԲԱԳԻՐ Հ. ՌԱՓԱՅԷԼ Վ. ՊԱՐՈՆՉ
ՎԻԵՆՆԱ. ՄԽԻԹԱՐԵԱՆ ՏՊԱՐԱՆ

— արձագանգ ըլլալու չէին խոնարհեր՝ կը կարծենք. "յայր, այն եւ սա դարձ, բոժգութիւն, դիր, հայգածեալ խնակոտ, ըմպան, պատճար, վանգեալ, ապաստականաւ, հետերթու„ եւ այլն բառերը գտած են արդէն իրենց պատշաճ մեկնութիւնները, ոչ թէ "(?), թերեւս, գուցէ, հաւանաբար, կարելի է, եթէ չենք սխալիր„ ոընանեան պատճառաբանութիւններով, այլ բնագրական հաստատուն համեմատութիւններով (հմմտ. "Հանդ. Ամսօրեայ„, 1910, էջ 281—284 եւ 301—306). "թերանցակ, սաղախնթոր„ բառերու իմաստը վերջնականապէս լուսաբանուած է "Հանդիսի„ մէջ. "քարուկ, խզըատ„ մանրամասն քննութեան ենթարկուած՝ "Հանդիսի" մէջ եւ "սադրել„ի "թուել„ նշանակութիւնը նկատողութեան առնուած՝ "Հանդիսի„ մէջ: Քննադատին առաջարկած միւս յաջող ու ձախող ճշգումներու վրայ ծանրանալ կարելի չէ հոս. կէտ մը միայն կ'ուզենք շօշափել. "առ օգուտ տեսողացն գծագրաց (?) ցուցանէր Հօրն (էջ 73) հատուածը (լատ. գլոսսարիումին)՝ քննադատը թարգմանչին սխալ հասկացողութեան արդիւնք կը համարի "հաւանաբար„, մին յայտնապէս գրչագրական վրիպակ մըն է փոխանակ ըլլալու գծագրաց. հմմտ. Տիմ. Կուզ, էջ 143, "գծագրէ եւ պճնեալ ամենայնիս զարդարումն„ եւ էջ 192, "ժամակք [,] եւ պճնեալ ամենիս զարդարումն„, ուրիշ առթիւ պիտի ծանրանանք այս բառին վրայ եւ պիտի ցուցընենք թէ դասական ալ է:

Այս տողերը գրելով կը ցանկանք շեշտել ու ըմբռնել տալ՝ չըսեմ "նիւթ ժողովելու„, այլ գոնէ գիրք ու հանդէս թերթելու ընդհանրապէս ծանրակշիռ հարկը. քննադատութեան արդար վճիռը legere et nihil collegere meo iudicio est neglegere կ'երեւայ թէ մեր քննադատներուն համար չէ ըսուած:

Հ. Ա. ՎԱՐԴԱՆԵԱՆ

ՄԱՏԵՆԱԳԻՏԱԿԱՆ

ԸՆԴՀԱՆՈՒՐ ՑԱՆԿ "ՀԱՆԴԷՍ ԱՄՍՕՐԵԱՅ„ ՈՒՍՈՒՄՆԱԹԵՐԹԻ 25 ՏԱՐԻՆԵՐՈՒՆ

(1887—1911)

—

ՑԱՆԿ Ա.

Ցօղուածագիրներն եւ իրենց յօղուածները:

(Շարունակութիւն:)

* Այսու՛ հուզդնք "Հանդիսի" անցեալ թուոյն էջ 379 վրիպակը, ուր Բաստամջեանի տուած էինք այն յօ-դուածը. ինչպէս Հեղինակին նշնպէս անոնց ամենուն ճնոր-հակալ ենք, որոնք դիզ մատգիր կ'ընեն. ասլրդած սխալի մը մասին, եւ ոչ թէ օգոյ վրայ կը խօսին. այս՛ ի գիտու-թիւն ամենց։

ՀՐԱՏԱՐԱԿԻՉ ԵՒ ՊԱՏԱՍԽԱՆԱՏՈՒ ԽՄԲԱԳԻՐ Հ. ՌԱՓԱՅԷԼ Վ. ՊԱՐՈՆՉ
ՎԻԵՆՆԱ. ՄԽԻԹԱՐԵԱՆ ՏՊԱՐԱՆ

հոմանիշ ἀναδείξειν (ցուցանել) եւ ἀποφαίνειν (յայտնել) բառերուն։

Թէ պէտք կարենա՞յ այսու գոհ ընել Նիւթին հմուտները, չենք գիտեր։ Այսու հանդերձ՝ խնամքով, ընտիր յօրինուածով գրուած եւ տարիներու աշխատութիւն մըն է Դոկտ. Հէօլչէրի այս գիրքը, ուր դժուարութեան բուն երակներուն կը մերձենայ բանասիրութիւնը, բայց Հեղինակն անձամբ կը խոստովանի՝ թէ տակաւին վերջնականը չէ իւր խօսքը, անոր համար, պէտք ըսենք, դժուարութիւնը կը մնայ դժուարութիւն Տէրունական խօսքերուն եւ կոչման աղօթքին հին եւ նոր պատճառներն իրարու հետ հաշտեցնելու։

Հ. Ս. ԵՂԻԱՑԵԱՆ

ԱՑԼԵՒԱՑԼՔ

“Ցիշատակարան„ Հայ տպագրութեան 400 ամեակի առթիւ: — Գ. Զարդարեանի Հայ տպագրութեան 400ամեակին առթիւ (1512—1912) կազմուելիք գործը հնկայաքայլ կը յառաջադիմէ. Նախընթաց 27 պրակներուն յաջորդած է արդէն 28-ը. որ լոյս տեսաւ մաքուր տպագրութեամբ։ Ներկայ պրակին նիւթն է. Յակոբ Վարժապետ Կարինեանց (1863), Յակոբոս Պատրիարք Սերովբեան (1780—1862), Աստուածատուր Արքեպ. Բաբիկեան (1738—1825), Տիկին Կատարինէ Լազարեանց (1805—1881), Յակոբ Մինաս Սըրընովիչ († 1683), Մօսէս Խան Թոփչի Պաշի († 1820), Պօղոս Պատրիարք Գրիգորեան։

Անշուշտ Մեծ. Հեղինակին ծրագրին համաձայն, գործքս արդէն աւարտած պէտք ըլլայ, մինչեւ յոբելեանի տօնախմբութեան որոշեալ օրը։

Ցիշատակարան՝ ստուգիւ սքանչելի գործք մը, ուր նկարուած պէտք գտնենք հայ կեանքն իւր իսկական գոյներով, շարան շարան մեր աչքեւ ներկայացնելով պատկերազարդ երեւելի անձնաւորութեանց շարժապատկեր մը (cinématographie), որ սակայն ոչ թէ միայն վայրկենատիպ ազդեցութիւն մը պէտք թողու ընթերցողաց վրայ, այլ միեւնոյն ժամանակ մէյ մէկ մնայուն վաւերաթղթեր ապագայ պատմութեան համար։ Հարկ է խոստովանիլ, որ այսպիսի կարեւոր եւ միաժամանակ տաժանելի գործք մը ի կատար հանելու համար՝ եռանդուն ու անխոնջ աշխատողի մը անվհատ ջանքերու կը կարօտէր. եւ ինչպէս կը տեսնուի, Մեծ. Հեղինակն ամէն ճիգ յանձն առած է, աւելի ձոխ ու կատարեալ կազմել կարենալու համար իւր հրատարակութիւնը. ամենայն իրաւամբ կրնանք ըսել. “արժանի է մշակն վարձու իւրոյ„։

Գ. Զարդարեանի այս գործքը, թող գործնական օրինակ մը ըլլայ այն ամենուն, որոնք թէ եւ շատ ու մեծամեծ խոստումներ կ'ընեն, սակայն դժբախտաբար արտադրութիւնը քիչ կամ ոչինչ կ'ըլլայ ինչպէս որ հասարակօրէն կ'լսուի. Chi molte cose incomincia, viene a capo di poche։ Ի՜նչ գեղեցիկ կ'ըլլար եթէ հայ տպագրութեան նուիրուելիք բոլոր գործերն ալ այսպիսի ըլլային։ Կը յուսանք թէ “Ցիշատակարանը„ դրդիչ պէտք ըլլայ 400ամեակիս առթիւ կազմուելիք գէթ գրական “ֆոնդ„ի մը գաղափարին եւ թէ՝ ինչ լաւագոյն նպատակի կրնայ գործածուիլ այս “ֆոնդը„։ Ազգին անցեալը եւ դարէ ի դար հայութեան ոգին, անոր լեզուին մշտնջենաւորութիւնը, սովորութեանց պահպանումը, գեղարուեստական գիտութեանց յառաջացումը, գրական յիշատակարանով մը յաւերժացնել, ահա՛ գործնական առաջարկութիւն մը, որ՝ կը համարինք, թէ կ'արժանանայ հայ գրագէտներու եւ Մեկենասներու ուշադրութեան։

Հ. Ց. ՏԷՐ-ՄԱՐԳԱՐԵԱՆ

ՄԱՏԵՆԱԳԻՏԱԿԱՆ

ԸՆԴՀԱՆՈՒՐ ՑԱՆԿ
“ՀԱՆԴԷՍ ԱՄՍՕՐԵԱՅ„ ՈՒՍՈՒՄՆԱԹԵՐԹԻ
25 ՏԱՐԻՆԵՐՈՒՆ
(1887—1911)

ՑԱՆԿ Ա.

Ցօդուածագիրներն եւ իրենց յօդուածները :

(Շարունակելի)

ՄԱՏԱԹԵԱՆ Ե. Դիտողութիւն մը (Ֆէլիքս Նէվի L'Arménie chrétienneի մասին). ա 72, ճ 105։
— Զենոբ Գլակ եւ Մ. Խորենացի. դ 4։
— Ղազար Փարպեցու պատմութեան յառաջաբանը. ա 166։
— Բն. Ընկեր իմ։ Վիշտ. գ 119։

(Շարունակելի։) Հ. ՎՐԹԱՆԷՍ ԲՈՒՆԿՈՒՑԵԱՆ

ՀՐԱՏԱՐԱԿԻՉ ԵՒ ՊԱՏԱՍԽԱՆԱՏՈՒ ԽՄԲԱԳԻՐ Հ. ՌԱՓԱՅԷԼ Վ. ՊԱՐՈՆՉ
ՎԻԵՆՆԱ, ՄԽԻԹԱՐԵԱՆ ՏՊԱՐԱՆ

մանակ), գուցէ Գէորգին (1064-ի եւ 1072-ի մէջ) մի թուղթ է գրել, ցանկութիւն յայտնելով միութիւն հաստատել հայերի եւ ասորիների մէջ։ Այդ թղթի պատասխանը նա ստացել է, ինչպէս երեւում է նրա ասորերէն մեզ հասած պատասխանից Հայոց կաթուղիկոսին, ուր նա վերջնիս թղթից կտորներ էլ է մէջ բերում՝ "դուք հարցնում էք„ խօսքերով սկսելով (3բ)։ Դժբախտաբար նրա առաջին թուղթը եւ Հայոց կաթուղիկոսի առաջին պատասխանը կորած են երեւում„։

F. Nau, որ Revue de l'Orient chrétienի մէջ դեռ նոր հրատարակեց Բերլինի ձեռագրին ասորի բնագիրը գաղղիերէն թարգմանութեամբ (1912, Nr. 2, էջ 145—198), Տէր-Մինասեանցի կարծեաց հանդէպ — որուն վրայ զարմանալիօրէն տեղեկութիւն չունի — կը ներկայացընէ աւելի պարզ կարծիք մը՝ նամակս ուղղուած համարելով Գրիգոր Բ. (1065—1105) կաթուղիկոսին (էջ 146)։ Ինչպէս յայտնի է, Գրիգոր երկրորդն էր որ Յունաց եւ Հռոմայ եկեղեցւոյ հետ խզուած յարաբերութիւնները վերստին արծարծելու ու պնդելու ա՛յնչափ փոյթ տարաւ. Յունաց մասին թէպէտ ի դերեւ ելաւ իւր ձեռնարկութիւնը, այսու հանդերձ Հռոմայ Գրիգոր Եօթներորդէն ընդունեցաւ պալլիոնը (Tournebize, Hist. polit. et relig. de l'Arménie, էջ 163—164). Միութեան ցանկացող այս հայրապետը չէր կրնար բնականաբար անտարբեր գտնուիլ նաեւ Յակոբիկ եկեղեցւոյ հանդէպ. եւ ահա Բար-Շուշանի թուղթը, որ պատասխան մըն է (հմմտ. § 2 եւ 3), կու գայ հաստատելու թէ Գրիգոր Ասորիներու ալ փութացած է դիմել երկու եկեղեցիներու մէջ եղած տարբերութեանց մասին բացատրութիւն խնդրելու համար։ Nau կը կարծէ թէ Son (Գրիգորի) initiative n'a pas été couronnée de succès, car le ton de la réponse et surtout les critiques qui ont été ajoutées à la fin de la lettre, ne permettent pas de croire que Grégoire s'en est montré satisfait (անդ.)։ Մեր նորագրած բառերով կը հասկցուի անշուշտ Բերլինեան ձեռագրին 13բ—23ա թղթերը գրաւող մասը, որ սակայն, ինչպէս արդէն նկատած են Տէր-Մինասեանց (անդ. էջ 244 եւ յաջ.) եւ Nau (էջ 189, ծանօթ. 4), Բար-Շուշանի նամակին հետ բնաւ կապ չունի, այլ յետոյ կցուած է, բայց արդէն Գէորգ կաթուղիկոսի "Տեառն Յովհաննու ասորւոց հովուապետի եւ մեծապատիւ պատրիարգի„ (Գիրք թղ. էջ 333) ուղղած թղթին բովանդակութիւնն ալ կը ցուցընէ թէ "երկու հակառակորդները միմեանց ոչ մի զիջում չեն անում„ (Տէր-Մինասեանց, էջ 251), որով բնականաբար չի պսակուիր յաջողութեամբ՝ Գրիգորի փորձը։

Տէր-Մինասեանցէ կ'իմանանք թէ Մկրտիչ ք. Ղազարեան "մտադիր է այդ ամբողջ թուղթը հրատարակել ասորերէն եւ (հայերէն?) թարգմանութեամբ„ (անդ. էջ 241). կը ցանկանք որ Nauի հրատարակութիւնը նոր գրգիռ ըլլայ ասորագէտ Հայուն մտադրած ուսումնասիրութեան արագ լոյս տեսնելուն։

Հ. Ա. ՎԱՐԴԱՆԵԱՆ

ՄԱՏԵՆԱԳԻՏԱԿԱՆ

ԸՆԴՀԱՆՈՒՐ ՑԱՆԿ "ՀԱՆԴԷՍ ԱՄՍՕՐԵԱՅ„ ՈՒՍՈՒՄՆԱԹԵՐԹԻ 25 ՏԱՐԻՆԵՐՈՒՆ (1887—1911)

ՑԱՆԿ Ա.

Յօդուածագիրներն եւ իրենց յօդուածները։

(Շարունակութիւն եւ վերջ։)

ՎԼԵԲԵՐ ՍԻՄ. Արարատը Ս. Գրոց մէջ (թրգմ. Պիլէզիկճեան). Ժե 218, 225, 312, 364։
— Ս. Գրոց յարգն ու արժէքը հին Հայոց քով. Ժա 129։
— Եզնկայ "Եղծ կամ ընդդէմ աղանդոց„ գործոյն յօրինման ժամանակը ու վաւերականութիւնը. Ժզ 22, 110, 201։
— Հայերէնագէտ Մ. Շմիդ. Ժթ 241։
— Ուսուցչապետ Պ. Ֆէտտէր. Ի 353։
— Քճ. Շմիդի թարգմանութիւն Եզնկայ. Ժե 212։
ՎՈՒՆՇ Ց. Շիրուան, Խիզան եւ Տատիկ գաւառները. Դ 177, 204։
— Պեկ տաղ եւ Մալաթիա. Գ 1, 40։
— Տիգրիսի արեւելեան ճիւղին աղբերակունքը. Գ 233, 257։
ՎՇԻՍԼՈԿԿԻ. Առասպել մ'առ Հայս եւ յԱփրիկէ (թրգմ. Գալէմքեարեան). Դ 139։

Հ. ՎՐԹԱՆԷՍ ՔՈՒՆԿՈՒՐԵԱՆ

ՀՐԱՏԱՐԱԿԻՉ ԵՒ ՊԱՏԱՍԽԱՆԱՏՈՒ ԽՄԲԱԳԻՐ Հ. ՌԱՓԱՅԷԼ Վ. ՊԱՐՈՆՉ

ՎԻԵՆՆԱ, ՄԽԻԹԱՐԵԱՆ ՏՊԱՐԱՆ

ԸՆԴՀԱՆՈՒՐ ՑԱՆԿ

ՀԱՆԴԷՍ ԱՄՍՕՐԵԱՅ ՈՒՍՈՒՄՆԱԹԵՐԹԻ

ԻԶ—ՀԵ ՏԱՐԻՆԵՐՈՒ

1912—1961

ՅՕԴՈՒԱԾԱԳԻՐՆԵՐՆ ԵՒ ԻՐԵՆՑ ՅՕԴՈՒԱԾՆԵՐԸ

ՎԻԵՆՆԱ 1962

ՄԽԻԹԱՐԵԱՆ ՏՊԱՐԱՆ

ԸՆԴՀԱՆՈՒՐ ՑԱՆԿ "ՀԱՆԴԷՍ ԱՄՍՕՐԵԱՅ" ՈՒՍՈՒՄՆԱԹԵՐԹԻ

50 ՏԱՐԻՆԵՐՈՒ ԻԶ—ՀԵ (1912—1961)

«Հանդէս Ամսօրեայ»ի 25ամեակի առիթով Հ. Վ. Բունկուցեան սոյն Ուսումնաթերթին մէջ 1912ին (էջ 370, 438, 500 եւ 566) լոյս կ'ընծայէ «Ընդհանուր ցանկ Հանդէս Ամսօրեայ Ուսումնաթերթի 25 տարիներուն (1887–1911), յօդուածագիրները եւ իրենց յօդուածները»: Թէեւ նոյնին կիսադարեան յոբելեանին՝ կը յայտարարուի (անդ. 1936, էջ 463) յաջորդ 25 տարիներուն բովանդակութեան ցանկին հրատարակութեան ծրագիրը, սակայն այդ տեղի չունենար: Ուստի ներկայովս՝ «Հանդէս Ամսօրեայ»ի 75ամեակի առթիւ՝ կը ստիպուինք տպագրութեան յանձնել 50 երկար տարիներու (1912—1961) յօդուածագիրներուն եւ անոնց գրութիւններուն ցանկը, զոր Հ. Հ. Ոսկեան պատրաստած է:

ԽՄԲԱԳՐՈՒԹԻՒՆ

Ա. Ա., *Վիեննայի Մխիթարեանները միջնորդ Հայագիտութեան ծաւալումին*, ՀԴ 581:

Ա. Բ., *Կերլա Հայաքաղաքին մայր եկեղեցւոյն հայերէն ձեռագրաց ցուցակը*, ԻԷ 690, ԻԸ 219, 667:

Ա. Հ. Ա., *տես Առաքելեան Հ. Ղուկաս*:

Աբեղեան Ա., *Դորպատի հայ ուսանողութիւնը*, ԾԵ 106, 243:

— — *Մուրացանի յիշատակարանի սկիզբը*, ԽԴ 710:

— — *Յովսէփ Մարկուարտ եւ իր հայագիտական գործերը*, ԽԴ 115:

— — *Քերովբէ Պատկանեան Դորպատում*, ԿԱ 619, ԿԲ 93:

Աբրահամեան Ռ., *Խաչատուր Աբովեանի անտիպ նամակները*, ԽԳ 395:

— — *Կարնեցի Սերովբէ վարդապետի նամակները Ղրիմեցի Յովհաննէս վարդապետին*, ԽԵ 72, 252:

— — *Կիրակոսեան Յ. քահ.՝ Բառարան պարսկերէն – հայերէն*, ԽԸ 343:

— — *Յովսէփ արքեպ. Տէր-Մարուքեան Վեհապետեան*, ԽԳ. 498:

— — *Վրաստանի թեմական առաջնորդ Յովհ. արքեպ. Կարբեցու նամակները Յովհ. Վ. Ղրիմեցուն*, ԽԳ 667, 749:

— — *«Տաճիկ» բառին ստուգաբանութիւնը եւ պահլաւական տուեալները*, ԾԳ 219:

Ագեան Հ. Մ., *Մանանդեան Պրոֆ. Յ.՝ Ֆէոդալիզմ հին Հայաստանում*, ԽԹ 185:

— — Odulfus van der Vat P. Dr. O. F. M., Die Anfänge der Franziskanermissionen und ihre Weiterentwicklung im Nahen Orient und in den mohammedanischen Ländern während des 13. Jh. ԾԳ 123:

Ադոնց Ն., *Անծանօթ էջեր Մաշտոցի եւ նրա աշակերտների կեանքից ըստ օտար աղբիւրների*, ԼԹ 193, 321, 435, 531:

— — *Կորիւնի մասին*, ԽԱ 273, 395:

— — *Դարձեալ Կորիւնի շուրջը*, ԽԲ 76:

— — *Հայ Ծաթերի մասին*, ԻԶ 257:

Ազգային Պատուիրակութիւն, *Պաշտօնական յայտարարութիւն*, ԼԵ 544:

Ակինեան Հ. Ն., *Ազատութեան շարժումը ԺԵ–ԺԶ դարուն Հայոց մէջ*, ԼԱ–ԼԲ 141:

— — *Ազարիա Սասնեցի*, Ծ. 297:

— — *Ազարիայի Սասնեցւոյ Ողբ ի վերայ հարուածոց Արեւելեան գաւառաց եւ աշխարհին Հայոց ի ձեռաց Ճելալեանց*, Ծ 325:

— — *Ալպօյաճեան Ա.՝ Պատմական Հայաստանի սահմանները*, ԿԷ 632:

— — *Ականց կամ Ակներ վանքը*, ԿԲ 217:

— — *Ահարոն Վանանդեցւոյ Յաղագս սուրբ Խաչին Նունէի (բնագիր եւ քննութիւն)*, ԿԱ 497:

— — *Աղաւնունի Մ. եպ.՝ Միաբանք եւ այցելուք հայ Երուսաղէմի*, ԽԴ 366:

— — *Աղթամարայ կաթողիկոսաց գաւազանագիրքը*, Լ 135, ԼԱ–ԼԲ 33, ԼԳ 54, ԼԴ 22, 111, 172:

— — *Ամիրտովլաթ Ամասիացի, Օգուտ բժշկութեան (բժիշկ Գուրիաթ Սեբաստացու խմբագրած)* ԿԵ 474:

— — *Աճառեան Հ.՝ Հայերէն արմատական բառարան*, ԽԴ 482:

— — *Աճառեան Հ.՝ Հայերէն գաւառական բառարան*, ԻԸ 124, 126:

— — *Ամատունի Ս. Վ.՝ Հայոց բառ ու բան*, ԻԸ 124:

— — *«Անահիտ»ը դադրած*, ԻԶ 75:

Ա. Հ. Ն., Ֆնդգլեան Գ. Կորիւն վարք Մաշտոցի, ԽՁ 227:

— — Ֆրա Աւգոստինոս Աւետիք, ԼԵ 638:

— — Ֆրանչիսկոս Զաքարիա դի Մարտիրոս Ջուղայեցի Ս. Ֆրանչիսկոսի կարգէն, Ծ 398:

— — Ֆրիկ Դիւան, ի լոյս ընծայեց Տիրայր արքեպիսկոպոս, ԿԷ 308:

— — Օտեան Ալ.՝ Արարատի ժառանգորդները, ԾԲ 264:

— — 1531ի Մանկաժողովը հայկական գաւառներու մէջ եւ Մաղաքիա Դերջանեցի, ԿՁ 588:

— — Aknerli G., Mogal Tarihi. Հ 93:

— — Basmadjian K. J., Les inscriptions arméniennes d'Ani, de Bagnair et de Marmachen. ԽԵ 659:

— — Baumstark A., Geschichte der syrischen Literatur. ԼՁ 505:

— — Brière M., Mariès L., Mercier B. Ch., Hippolite de Rome sur les bénédictions d'Isaac, de Jacob et de Moïse. ԿԸ 602:

— — Documents inédits pour servir à l'histoire du Christianisme en Orient. ԼԵ 633:

— — Diessen W., Les recueils manuscrits arméniens de S. Basile. ԿԷ 630:

— — F. C. Endres, Die Ruinen des Orients. ԼԴ 478:

— — Essad-Bey, Der Kaukasus, seine Berge, Völker und Geschichte. ԽԵ 709:

— — Eine alte Übersetzung der Tertia pars der theologischen Summa des hl. Thomas von Aquin (Հրտ. Oudenrijn). Հ 93:

— — Eremia Çelebi Kömürcüyan, Istanbul Tarihi. ԿԹ 442:

— — Froundjian D., Armenisch-deutsches Wörterbuch. ԿԷ 153:

— — Garitte Gerard, Պատճէններ Ագաթանգեղոսի մատեանին ուսումնասիրութեան համար (Ֆր.). ԿԱ 477:

— — La narratio de rebus Armeniae. Edition critique et commentaire. ԿԷ 466:

— — Giuseppe Messino S. J., Der Ursprung der Magier und die Zarathustrische Religion. ԽԷ 151:

— — Grillomont J., Histoire du texte des Ascétiques de S. Basile. ԿԷ 630:

— — Gregorio Petrowicz, L'Unione degli Armeni di Polonia con la Santa Sede. ԿՁ 157:

— — History of the Nation of the Archers (the Mongols) by Grigor of Akanc'. ԿԹ 273:

— — Hubert Prucker, Studien zu den astrologischen Schriften des Heinrich von Langenstein. ԽԷ 633:

— — Inglisian P. Dr. Vahan, Armenien in der Bibel. ԽԹ 444:

— — König F. W., Մատեան խաղտերէն արձանագրութեանց: ԿԹ 95:

A. P. N., Das Konzil von Chalkedon. ԿԹ 278:

— — Lauchert Dr. F., Das Leben des hl. Athanasius des Großen. ԻԷ 309:

— — Lewy Dr. Hans, Neue Philontexte in der Überarbeitung des Ambrosios. ԽԷ 154:

— — F. Macler, Autour de l'Arménie. ԼԴ 252:

— — Methode Toussaint-Langenscheidt, Brieflicher Sprach- (und Sprech) Unterricht für das Selbststudium der französischen Sprache von Prof. Ch. Toussaint und Prof. Langenscheidt. ԻԸ 233:

— — Otto Bardenhewer, Geschichte der altkirchlichen Literatur. V. Bd. ԽԷ 149:

— — Pasdermadjian H., Histoire de l'Arménie depuis les origines jusqu'au traité de Lausanne. ԿԵ 569:

— — Swoboda Dr. H., Das Konzil von Trient, sein Schauplatz, Verlauf und Ertrag. ԻԷ 242:

— — Tchobanian Archag, La Roseraie d'Arménie. ԼԴ 51:

— — La Roseraie d'Arménie. ԽԴ 249:

— — Thorossian H., Histoire de la litterature arménienne des origines jusqu'à nos jours. ԿՁ 317:

— — Weitzmann K., Die armenische Buchmalerei des 10. und beginnenden 11. Jh. ԽԸ 90:

Ակինեան Հ. Ն. ունի դեռ ուրիշ գրութիւններ «Խմբագրութիւն Հանդէս Ամսօրեայ»ի ստորագրութեամբ, հմմտ. անդ:

Աղբալեան Ն., Բանասիրական մանրուք, ԽԲ 69, 182, ԽԳ 121, 251:

— — Բառաքննական դիտողութիւններ, Խ 397:

— — Դիտողութիւններ Սայեաթ Նովայի մասին, ԼԸ 259, 360:

— — Խաչ բառին մասին, Խ 265

— — Հարազատ, ԽԱ 406:

— — Հնչաբանական դիտողութիւնք, ԽԴ 273, 425, 578, 695, ԽԵ 352, 517, ԽՁ 298, 433:

— — Սղած եւ չքացած ձայնաւորներ, (էչ, իւ) ԽԴ 181, 273:

— — Սպիտակ, ԽԳ 552:

Աճառեան Հ., Գրիգոր Մագիստրոսի Մրգուզ Փանաքի լուծումը, ԼԷ 241:

— — Եւրոպական փոխառեալ բառեր հայերէնի մէջ, ԿԱ 445, 582, ԿԲ 80, 279, 603, ԿԳ 113, ԿԴ 79, 213, 477:

— — Թոխարերէն եւ հայերէն, ԻՁ 37:

— — Թուրք պատմագիրներ, ԻՁ 271:

— — Խալդիերէնը երկար ձայնաւորներ ունէ՞ր, ԻԷ 491:

— — Հայոց գրերը, ԻՁ 133, ԻԷ 137, ԻԸ 299, ԻԹ 135, ԼԵ 298:

Աճառեան Հ․, *Հայ գրերու ձեւափոխութիւնները*, ԼԸ 168, 539, Խ 505, 591։

— — *Հայ նշանագրերու նոր ցուցակ մը*, ԽԱ 205։

— — *Հայերէն երկբարբառները*, ԼԶ 587։

— — *Հայերէնի երկբարբառները եւ բաղաձայնները*, ԼԶ 656։

— — *Հայերէն ծածկագրեր*, ԽԱ 75, 197։

— — *Հայերէնէ տարածուած բառեր օտար լեզուներու մէջ*, ԼԶ 494։

— — *Հայկականք*, ԻԸ 563, ԼԷ 122։

— — *Հանդէս Ամսօրեայի Խմբագրութեան*, ԼԷ 65։

— — *Մատթէոս Ուռհայեցի*, ԿԷ 350։

— — *Մեսրոպեան գրերու հնչումը կամ արժէքը*, ԼԶ 398։

— — *Մեսրոբեան գրերու տեսակները եւ զարգացումը*, ԼԷ 462, 507։

— — *Ցուցակ հայերէն ձեռագրաց Թեհրանի*, ԽԹ 307, 393։

— — *Ցուցակ հայերէն ձեռագրաց Նոր–Բայազէտի*, ԻԶ 159, 290, 556, 674, ԻԷ 45, 563, 627։

— — *Քննութիւն կրկնագիր Ագաթանգեղոսի*, ԻԷ 1։

— — Maxudiantz M., Le parler arménien d'Akn. *ԻԶ* 248։

Աճէմեան Հ․, *Անի քաղաքը ներկայիս*, ԼԸ 45։

— — *«Թիլ» բառի մասին*, ԼԶ 597։

— — *«Ճանապարհ ընդ եղջերս է»*, ԽԱ 194։

— — *Պրոֆ․ Ն․ Մառի պեղումները Վանում*, ԼԸ 442, 528։

Այանեան Հ․ Գ․, *Առաքելեան Բարգէն՝ Քաղաքները եւ արհեստները Հայաստանում Թ–ԺԳ դարերում*, ՀԳ 153։

— — *Լեւոնեան Գ․՝ Հայ գիրքը եւ տպագրութեան արուեստը*, ՀԲ 570։

— — *Կարդ․ Գրիգոր Պետրոս ԺԵ Աղաճանեան Վիեննայի մէջ*, ՀԲ 349։

— — *Մովսէսեան Արգար՝ Ուրուագծեր հայ դպրոցի եւ մանկավարժութեան պատմութեան (Ժ–ԺԷ դարեր)*, ՀԳ 151։

Անանեան Հ․ Մ․, *Մեկնութիւն Մխիթար Աբբայի տապանագրին բնագիր (հրտ․ Հ․ Պ․ Տէր–Պօղոսեան)* (ԿԳ) Մ 363։

Անանուն, *Համառօտութիւն վարուց Մխիթարայ Սեբաստացւոյ, բնագիր (հրտ․ Հ․ Վ․ Ինգլիզեան)*, (ԿԳ) Մ 321։

Անանուն Դ․, *Համաստեղ՝ «Գիւղը»*, ԼԹ 316։

Առաքելեան Հ․ Ղ․, *(Հ․ Ա․ Ա․) Եղիայեան Հ․ Ս․՝ Բառագիտութիւն*, ԿԲ 120։

— — *Հայերէնագէտ Հ․ Աւգուստինոս Մերք*, ԿԱ 124։

— — *† Հ․ Վարդան Հացունի*, ԿԱ 245։

— — *Ուսուցչապետ Նիկողայոս Ադոնց*, ԿԱ 311։

Ատրպետ, *Դիրաքլարի տաճարը*, ԻԶ 5։

— — *Դպրեվանք*, ԻԷ 577։

Ատրպետ, *Ճորոխի աւազանը*, Խ 80, 185, 275, 402, 598, ԽԱ 210, 334, 410, 462, ԽԲ 185, 278, 369, 463, 559։

— — *Շիրակի ջրանցքը, հետազօտութիւններ*, ԼԸ 31, 132, ԼԹ 309։

Աքեան Հ․ (Ե․)Ի․, *Ճանապարհորդական տպաւորութիւններ Կովկասէն, գրեց Ց․ Սարչիկովքի (Թրգմ․ Ա․ Հ․ Ի)* ԻԸ 1։

— — *Ցովհաննէս ԻԳ․*, ՀԲ 339։

— — Zu Nom. Inst. und 1. und 2. Person Pluralis Ke *գրեց* Dr. K. Treimer. *Թրգմ․* ԻԸ 507։

Աւգալբէկեան Թ․, *Անյայտ աղանդաւորներ Հայոց մէջ ԺԶ եւ ԺԷ դարերում*, Խ 59, 169, 245։

— — *Բանասէրի օրագրից*, Խ 384, 500, 587։

— — *Միհրը Հայոց մէջ*, ԽԱ 442, 589, ԽԲ 38, 146, 242, 325, 411, 494։

Բաբըլոն, *Արտաշիսատ*, ԻԶ 449։

Բասմաճեան Կ․ Ց․, *Անիի արձանագրութեանցս առթիւ*, ԽԶ 539։

— — *Ապուսայիդ բժիշկ*, ԼԶ 507։

— — *Հայկ – Հսկայ*, ԻԶ 761։

— — *Սունկերու անուններ*, ԼԸ 378։

— — *Սաեփան Վ․ Լեհացւոյ տապանագիրը*, ԻԶ 423։

Բիւզանդացի Նորայր, *Քննադատութիւն Հայբուսակի*, ԼԵ 97, 230, 335, 611, ԼԶ 389, ԼԷ 49, 155, 341, 496, ԼԸ 69, 545, ԼԹ 301, 408։

— — *Վերադարձութիւնք յիմ քննադատութիւն Հայբուսակի*, Խ 65։

Բունկուց(եան) Հ․ Վ․, *Երգեցողութիւնք Հայաստանեայց Ս․ Եկեղեցւոյ*, ԻԷ 573։

— — *Էմինեան Ազգր․ Ժողովածու, Հ․ Աճառեան, Հայ Բարբառագիտութիւն*, ԻԶ 686։

— — *Ընդհ․ ցանկ Հանդէս Ամսօրեայ Ուսումնաթերթի 25 տարիներուն*, ԻԶ 370, 438, 500, 566։

— — *Օզանեան Գ․՝ Հայապատում*, ԻԷ 700։

— — Mandelstam A. N., Das armenische Problem im Lichte der Völker und Menschenrechtes. *ԽԵ* 558։

Գաբիկեան Կ․, *Բառաքննական*, ԼԸ 281։

— — *Բառաքննական նշմարներ*, ԼԶ 484։

— — *«Մուն» մանիկը Սեբաստիոյ գաւառաբարբառին մէջ*, ԼԷ 378։

Գաբրիէլեան Մ․ Ս․, *Դիտողութիւններ հայկական առաջաւորութեան վրայ*, ԻԶ 97։

— — *Հին դասական հայերէնն եւ արդի գաւառաբարբառները*, ԻԶ 15։

Գաթըրճեան Հ․ Յ․, *Մաշտոցեան լեզուն*, ԻԷ 719։

Գալէմքեարեան Հ․ Գրիգորիս, *Արգար դպիր եւ իր տպագրած Մաշտոցը*, ԻԶ 385։

— — *Արէլ արքեպ․ Եհնիճէհցի, Առաջնորդ Դեւոցոյ վանուց (իբր 1700–1782)* ԻԸ 583։

Esabalian, Prof. B. B. Bumag, Crania Armenica. *ԽԷ* 733:

Թաղէոսեան Յովսէփ, *Պատմութիւն Լազարեան Տոհմի եւ Մոսկուայի արեւելեան լեզուաց*, *ԿԲ* 558, *ԿԳ* 100, *ԿԴ* 88, 225, 368, 452, *ԿԵ* 69, 238, 410, *ԿՁ* 110, 258, 455, 602, *ԿԷ* 111, 277:

Թերզեան Մ. Ծ. վ. *Կարապետ Արթին փաշա Տատեան – վաւերաթուղթեր.* *ՀԵ* 330:

— — *Թուղթք սիրոյ Նահապետ կաթողիկոսի*, *ՀԵ* 717:

Թիրեաքեան Յ., *տես Ակինեան Հ. Ն.*:

— — *Գանձ չայեկան*, *ԿԹ* 43, 189:

— — *«Մեսրովպ» անուան շուրջը*, *ԻԸ* 245:

— — *«Նուիրակ» եւ «Ճարտաղար»*, *ԻՁ* 424:

— — *«Պատգարհել»*, *ԻՁ* 286:

— — *Վարդանեան Հ. Ա.՝ Բառաքննական դիտողութիւններ*, *ԻԸ* 55:

Թէրլէմէզեան Ռ., *Կոմիտաս վարդապետ*, *ԼԷ* 360, 445, 528:

— — *Սիամալ Կ.՝ «Գուսաներգեր»*, *ԼԵ* 250:

— — *Քրիստափոր Կարա – Մուրզա*, *ԼԸ* 459, 552, *ԼԹ* 182:

Թղթակից, *Ամերիկահայ նուէրներ Մխիթարեան Միաբանութեան*, *ՀԴ* 471:

Թոռնեան Հ. Թ., *Գրականութիւ՞ն թէ դրականութիւն*, *ԼՁ* 597:

Թորգոմեան դկտր. Վահրամ, *Բանախօսութիւն Տօքթ. Հ. Գ. Մատթէոսեանի բժշկութեան յիսնամեակին առթիւ*, *ԻԷ* 432:

— — *Բժիշկ Դկտր. Սէթ Սամ*, *ԼԷ* 74:

— — *Դաւիթ բժիշկ Յարութիւնեան Ռոստոմեանց*, *ԻԸ* 270,

— — *Էջ մը ոսկրապատուաստի* (greffe osseuse) *պատմութեան*: *ԻԷ* 257:

— — *Ծանօթութիւնք Սամաթիոյ պատմութեան Երեմիա Չէլէպիի*, *ԻՁ* 295, 411, 477, 626, 645, *ԻԷ* 167, 228, 365, *ԽԱ* 186, 326, 454, 600, *ԽԲ* 172, 355, 429, 517, *ԽԳ* 106, 164, 239, 306, 407, 509, 674, *ԽԴ* 310, 602, *ԽԵ* 88, *ԽԹ* 123, 315, 408, *Ծ* 80, 192, 222, 370, 479:

— — *Հայ բժշկական ձեռագիրք Ամիրտովլաթի օգուտ բժշկութեանը եւ Ախրապատինը Անիացի Սիգրաս բժիշկէ չարադրուած*, *ԼԴ* 351:

— — *Հայ բժշկական ձեռագիրք, Հէքիմարան Գր. Նիւսացւոյ եւ 18. դարու հինգ հայ բժիշկներ*, *ԼԵ* 385:

— — *Հայ բժշկական ձեռագիրք*, *ԼԸ* 318:

— — *Մարդակազմութիւն Իշխան քահանայի*, *ԼԹ* 595:

— — *Նոր նիւթեր Երեմիա Չէլէպի Քէօմիւրճեանի կենսագրութեան համար*, *ԽԴ* 661:

— — *Ողջերձ («Հ. Ա.»ի 50 ամեակի առիթով)*, *ԾԱ* 425:

— — *Պատասխան մը*, *ԼԸ* 380:

Ինգլիզեան Հ. Վահան, *Բանախօսութիւն գերմաներէն*, *(«Հ. Ա.»ի 50 ամեակի առթիւ)*, *ԾԱ* 409:

— — *Բնագրական դիտողութիւններ Պատարագամատոյցի մասին*, *ԿԲ* 1, 156 (309):

— — *Դիտողութիւններ Գիրք Թղթոցի ֆրանսերէն թարգմանութեան շուրջ*, *ՀԳ* 228:

— — *Հայաստան երեքգլխեան կռիւներու սկզբնաւորութեան հոսանքին մէջ*, *ԿՁ* 349:

— — *Հայաստան Ս. Գրքի մէջ: Հայերու թորգոմական ծագումը*, *ԽԹ* 604:

— — *Հայաստան Ս. Գրքի մէջ*, *Ծ* 169, *ԾԱ* 275, *ԾԳ* 1, 129, *ԾԴ* 129, *ԾԵ* 1, 129, *ԾՁ* 1, 137:

— — *Հայաստանի ստրկաններու ժամանակագրութիւն... տես Ֆասմեր Ռ.*:

— — *Հատուած մը Ոսկեբերանի Մատթէի Մեկնութեան Կեսարացւոց գրքէն*, *ՀԵ* 84:

— — *Մատենագիտական տեղեկութիւններ* 1934 *տարւոյ*, *ԽԹ* 445, *Ծ* 109, 411:

— — *Մատենագիտական տեղեկութիւններ* (1935–36), *ԾԲ* 267:

— — *Մատենագիտական տեղեկութիւններ* 1936 *տարւոյն* *ԿԴ* 111, 243:

— — *Նազլեան Յովհ. Արքեպ.՝ Պատմական տեսութիւններ Անարատ Յղութեան Հայ Քոյրերու Միաբանութեան վրայ* (1847–1949), *ԿԴ* 381:

— — *Հ. Ներսէս Վ. Ակինեան, հայ բանասէրը*, *ԿԸ* 355:

— — *Պօղոսեան Ապտալ՝ Գոլէճ Բազմաչէնի ընդարձակ պատմութիւնը*, *ԽՁ* 365:

— — *Վարք Մխիթարայ (հրտ.)* *ԿԳ* (*Մ*) 321:

— — Abeghian Dr. Artasches, Neuarmenische Grammatik, Ost- und Westarmenisch mit Lesestücken und einem Wörterverzeichnis. *Ծ* 286:

— — Adontz M., Les Dalassines. *Ծ* 269:

— — Samuel l'Arménien, roi des Bulgares. *ԾԴ* 250:

— — Brandhuber P., Die sekundären Lesarten bei I Kor. 15, 51, ihre Verbreitung und Entstehung. *ԾԴ* 255:

— — Dumézil G., Le plus vieux nom arménien du «jeune homme». *ԾԴ* 251:

— — Haring Dr. J., Grundzüge des Katholischen Kirchenrechtes. *Խ* 286:

— — Hofmann G. S. J., Il vicariato Apostolico di Costantinopoli 1453—1830. *Ծ* 106:

— — Laurent V., Alliance et filiation des premiers Taronites, princes arm. médiatises. *ԾԴ* 252:

— — Leroy Maurice, Grégoire Magistros et les traductions arméniennes d'auteurs grecs. *Ծ* 406:

— — Tekéyan Vartan, Le Patriarcat arménien catholique de Cilicie au temps de Gregoire Pierre VI (1812—1840). *Հ* 283:

Մատիկեան Հ. Ա. ունի դեռ ուրիշ գրութիւններ «Խմբագրութիւն Հանդէս Ամսօրեայ»ի ստորագրութեամբ։

ԱՅԼ ԵՒ ԱՅԼՔ

ՕՏԱՐ ԼԵԶՈՒՆԵՐՈՎ ՅՕԴՈՒԱԾՆԵՐ

Macler, Prof. Frédéric, Les traducteurs arméniens ont-ils connu et utilisé l'hebreu? ԽԱ 609:

Mankowski Tadäus, *Արուեստը հայ գաղութներու մէջ. Թրգմ. Հ. Գողիկարպոս Սամուէլեան.* ԽԸ 125:

Mariès, Prof. Louis, Critique de quelques témoignages alléguées en faveur de la forme *պայ*, pay, sans *n*. ԽԱ 767:

Marquart Dr. J., Die Entstehung und Wiederherstellung der armenischen Nation. ԼԱ—ԼԲ 154:

— — Mīpherqēṭ und Tigranokerta. *Նփրկերտ եւ Տիգրանակերտ.* Լ 68:

— — Skizzen zur historischen-Topographie und Geschichte von Kaukasien. Das Itinerar von Artaxata nach Armastica auf der römischen Weltkarte. ԽԱ 825:

— — Südarmenien und die Tigrisquellen nach griechischen und arabischen Geographen. (*Թրգմ. Հ. Մ. Հապոզեան*). ԻԷ 79, 357, 525, ԻԸ 42, 106, 178. ԻԹ 96, ԼԴ 103:

— — Über das armenische Alphabet in Verbindung mit der Biographie des hl. Mašt'oč. ԻՁ 41, 199, 657, 742 (*Թրգմ. Հ. Ա. Վարդանեան*):

Max, Prof. Dr. Herzog zu Sachsen, Ani und Etschmiadzin. ԽԱ 911:

Meillet, Prof. A., Sur *arev*, *aregakn* et *p'aylakn*. ԽԱ 757:

Merk August, S. J., Die Miniaturen des armenischen Evangeliars Nr. 697 der Wiener Mechitharistenbibliothek. ԽԱ 931:

Mlaker K., Zur Chronologie Ašots I. ԽԱ 881:

Molitor Jos., Zur armenischen Vorlage der altgeorgischen Version des 1. Johannesbriefes. ՀԵ 415:

Muyldermans J., Les citations bibliques dans la version arménienne de l'Antirrheticus d'Evagre le Pontique. ՀԵ 441:

— — Le dernier prince Mamikonian de Bagrévand. Խ 168:

— — Notes sur *Վանական Վարդապետի ասացեալ բան հաւատալի ազգիս մերում.* ԼԹ 462:

— — Un fragment arménien de l'oraison funèbre de Basile de Césarée par Grégoire de Nazianze. ԽԱ 13:

— — Un procédé hagiographique. Խ 24:

— — Une recension arméniennes du Syntagma doctrinae. ԽԱ 687:

Mžik H. v., Bourguignon d'Anville über die altarmenischen Wegmaße. ԽԸ 56:

— — Erdmessung, Grad, Meile und Stadion nach den altarmenischen Quellen. ԽԷ 283, 432, 559:

Obertynski Z., Die polnischen Armenier und ihr Erzbischof Andreas in Jazłowiec. ՀԵ 757:

Oudenrijn Van den, A. M. O. Pr., Aus dem römisch-armenischen Meßbuch des Franziskaners Fr. Pontinus (1345). ԾԳ 201, ԾԴ 76:

— — Der armenische Dominikaner Fr. Avetiq Augustin von Erzerum. ԿԲ 588:

— — Der hl. Gregor der Erleuchter und die heilige Hrip'simeank' in den liturgischen Büchern der Unitoren. ԿԲ. 376:

— — Die Messe des hl. Basilius bei den „Frati Armeni" in Italien. ԿՁ 91:

— — Eine armenische Fassung der Patris sapientia. ԿԴ 472:

— — Ein Kommentar zur Apokalypse in der armenischen Handschrift Berlin. ԾԹ 87, ԿԱ 36, 107:

— — General superiors of the united Brethen in Armenia during the XVth Century. ԾԲ 66:

— — The Armenian Manuscript Nr. 20 of the Church of Nicosia Cyprus. ԾԲ 219:

— — Texte zur Geschichte der Verehrung des hl. Gregor des Erleuchters und der hl. Hrip'simeank' bei den ostarmenischen Unitoren, bei den latinisierten Kilikiern und in Süditalien. ՀԵ 477:

Oštir K., Arm. Gen.-Dat.-Abl. Plur. *Հայ յոգնակի սեռ., տր. եւ բցռ.:* ԻՁ 169:

— — ç - Präteritum und seine Endungen = *Ց կատարեալը եւ իւր վերջաւորութիւնները.* ԻՁ 355:

Pisani Vittore, Der Gott als „Verteiler" und armenisch *astuac*. ՀԵ 549:

Peeters Paūl, S. J., Une sainte arménienne oubliée, Sainte Marie la Jeune († 902—903). ԽԱ 723:

Reichenkron Günter, Armeniaca. ՀԵ 1021:

Roth, Dr. Karl, Die Bedeutung des Armenischen. ԽԱ 741:

Rücker, P. Ignaz, Cyrillus von Alexandrien und Timotheus Aelurius in der alten armenischen Christenheit. ԽԱ 699:

Schütz Edmond, Ungarisch *katapan*, armenisch *katapan*. ՀԵ 515:

Schwieger, Dr. J., Neue Wege zur Erforschung von Ursprungsfragen altarmenischer Kirchenlauten. ԽԱ 945:

Scardigli Pier Giuseppe, Aspekte der armenischen Etymologie. ՀԵ 641:

Simon Jean, Où et quand furent prononcées les Orationes in XL Martyres de S. Grégoire de Nysse? ԽԱ 731:

Sköld, Dr. Hans, Die lateralen Konsonanten des Armenischen. ԽԱ 779։

Solta Georg R., Die Stellung des Armenischen im Kreise der Indogermanischen Sprachen. ԿԷ 72, 176, 523։ ԿԸ 562, ԿԹ 357, 551, Հ 218, ՀԱ 56, 454, ՀԲ 217, 522, ՀԴ 100։

Toumanoff Cyrill, On the date of Pseudo-Moses of Chorene. ՀԵ 467։

Treimer Dr. Karl, Zu Nom. Inst. und 1. und 2. Person Pluralis Թն. հանդերձ թարգմ. Ե. Ի. Աղեան։ ԻԸ 507։

Vasmer R., Chronologie der Statthalter von Armenien unter dem Kalifen al-Amīn und al-Ma'mūn. (Թրգմ. Հ. Վ. Ի.). ԽԱ 817, ԽԴ 650։

— — Chronologie der arabischen Statthalter von Armenien in den Jahren 833—887. (Թրգմ. Հ. Վ. Ի.). ԽԴ 41, 718։

Vycichl Werner, Die sogenannte Aleph-Beth-Regel im Armenischen und anderen orientalischen Sprachen, die Erklärung ihres Ursprungs sowie eine Geschichte aus Konstantinopel. ՀԵ 521։

Vogt Hans, Armenien und Georgien. ՀԵ 531։

Windekens A. J. van, Sur trois mots arméniens. ՀԵ 545։

Zanolli, Dr. Almo, Notizie su alcune varianti del testo armeno di Afraate. ԽԱ 681։

Zorell Franz, S. J., Ursprung und Eigenart der georgischen Bibelübersetzung. ԽԱ 669։